

Het is niet al goud wat er blinkt

TEKST Frans Collignon
ILLUSTRATIES Archief

Een vis die we van jongs af aan kennen is de goudvis. Toch is het houden en kweken van goudvissen relatief nieuw in onze contreien. In China kwamen de goudkleurig gekweekte vissen een kleine 1500 jaar geleden al in trek en Japan volgde een paar honderd jaar later. Zoals zo vaak speelde het toeval bij de 'ontdekking' van de goudvis een grote rol.

In het verre verleden hielden mensen wel vissen, maar dat was toch vooral om de vis zo vers mogelijk te kunnen eten. Niet alle vis die was gevangen, ging gelijk in de pan. De voedzame dieren die niet meteen nodig waren, werden levend bewaard in aardewerken kommen of in kleine vijvers. Volgens de overlevering zijn in China de mensen begonnen met het selecteren van vissen die qua kleur opvielen: geel of oranje, vlekkerig of juist niet. Mensen die het weten kunnen, zeggen dat de voorvader van de goudvis de gibel (*carassius gibelio*) is, maar daar is in het verleden nog wel eens anders over gedacht. De kleurrijke varianten van de gibel zijn gebruikt om steeds meer bijzondere exemplaren te kweken. De variëteit is groot en bij de selectie van kweekvormen is niet altijd gekeken naar het welzijn van het dier.

Taaie rakkers

In Nederland werden in de tijd dat er nog geen koelkasten bestonden, natuurlijk eveneens vissen voor later bewaard. Dat gebeurde niet altijd in kommen of vijvers, maar ook buiten het water - levend. Vooral karpers zijn taaie rakkers en ze kunnen lange tijd op het droge overleven. Daar komt dus het gezegde vandaan *lawaaï maken als een karper op zolder*, want de opgeslagen vissen legden zich daar letterlijk niet zonder verzet bij neer.

Edel dier

In de loop der tijd werd in China de goudkleurige vis een waarlijk edel dier, dat alleen voorbehouden was aan de keizerlijke familie. Een eenvoudige Chinese boer mocht deze vissen niet houden, ook al had hij ze zelf gekweekt. Een goudvis is dus voor de machtige heerser en daarmee ook een vis voor de rijken. Daarom wordt ook druk gespeculeerd over de benaming van de goudvis. Is dat wel een verwijzing naar de kleur?

Volgens sommigen wordt er de waarde van de vis mee aangegeven. Het dier is letterlijk goud waard. In het voordeel van deze theorie spreekt dat niet in alle landen goud in de naam zit. De Franse broer van onze goudvis heet *poisson rouge*, de rode vis dus. In het Spaans is het *pez de colores*, vis van kleuren. Maar de Portugezen, die de goudvis naar Europa zouden hebben gebracht, hebben het wel over de vis van goud, zoals dat ook gebeurt in veel talen in en bij China.

Een goudvis is in ieder geval een bijzonderheid gebleken. Ook in de literatuur is hij opgedoken. Zo heeft bijna honderd jaar geleden de Vlaamse schrijver Felix Timmermans het over een scherp kerktoertje dat zich aftekent tegen de *goudvisschenglans van het westen*, een duidelijke beschrijving van het avondrood. De melancholische dichter Bilderdijk heeft in zijn gedichten de goudvis bezongen. In maar liefst 82 strofen laat hij een kat op twee goudvissen in een porseleinen schaal jagen. De poes glijdt echter door de gladde rand van de schaal in het water en verdrinkt jammerlijk. De moraal:

*'Blijf, stervling, voor de lust bestand!
Zy is aan 't wis bederf verwant.
Verlokking heeft een gladden rand;
Dus wacht u voor den kant!'*

Niet de minsten

Auteur C. F. van Dam laat aan het begin van de vorige eeuw in een jongensboek een kunstschilder over een goudvis zeggen:

"Er is weinig verschil met gewone vis. Jongens, denk daaraan, als de buitenkant er af is, blijft er altijd maar

George Henri, vrouw met goudvis, omstreeks 1900

zo'n heel eenvoudig iets over. Dit heb je met de mensen ook; trek ze hun mooie kleren uit en ze verschillen zoo blikskaters weinig van anderen. Vooral als ze gekookt op een bord zouden liggen."

(uit Fred Donders onder de Arabieren (1928) – C. F. van Dam)

Het zijn niet de minsten die zich literair te buiten zijn gegaan aan de goudvis. Gerrit Achterberg heeft het in een van zijn gedichten over

*Goudvissen, een phalanx van schijn,
louteren als lover
onder de waterlijn;
kabouterend om een hoek,
schokschouderend op zoek.*

Het is kennelijk niet voor niets dat de dikke Van Dale het woord goudvisproza omschrijft als zeer sierlijk, maar wereldvreemd.

Ook de bekende dichter Rutger Kopland heeft zich niet onbetuigd gelaten:

*Intussen zwommen goudvissen in
hun kom, even zwaar als water,
niet drijvend, niet zinkend, zwevend.*

J. Slauerhoff schrijft al even poëtisch over een nimf aan de waterkant:

*Over haar beeld, in donker water deinend,
Tintlen goudvisschen, rooden gloed rondschijnend,
Als diepgezonken vonken van de zon.*

De Haarlemsche spoorwagen, een liedboek uit 1863 waarschuwt in een lied voor de driften van vissers die maar op één ding uit zijn, namelijk de eer van onschuldige meisjes. De tere schepseltjes worden vergeleken met een kostbare goudvis in een glas. Maar, zo roept de anonieme liedjesschrijver, meisje laat je niet kopen.

Het hoeft allemaal niet zo zwaar. De letterkundige Nolst Trenité, beter bekend als Charivarius, heeft in de bundel Ruize-rijmen een kolderiek gedicht geschreven over de goudvissen van zijn moeder. Die kwijnden weg ondanks de goede zorgen.

*Maar wie schetst moeder's ergernis,
Toen z'eens bemerkte - ach, te spade!
Hoe Mary vlijtig visch voor visch,
Aan 't poetsen was met poetspomade?*

Als de goudvis eenmaal in de mode is, vallen ook kunstschilders massaal voor dit kleurrijke en sierlijke dier. Gustave Klimt schildert in 1902 tegen de achtergrond van een goudvis drie uitdagend geposeerde naakte vrouwen. Ook Henri Matisse en bijvoorbeeld Paul Klee portretteren in het begin van de vorige eeuw de goudvis. Popartkunstenaar Roy Lichtenstein doet later het werk van Matisse nog eens over. De Schotse schilder George Henry heeft meerdere klassieke portretten gemaakt van dames naast een goudvissenkom. Kortom, de goudvis is sinds zijn introductie in de Europese huishoudens blijvend populair. **V**